

Hřebečsko – region, který (ne)zanikl

Hana Syrová, Daniel Matějka

Landartový workshop v srdci zaniklého sudetského regionu, jehož cílem bylo vzkřísit kulturní paměť krajiny, která pomalu, ale nenávratně mizí.

V září minulého roku proběhl v zaniklé osadě Královec experiment na hranici umění a krajinářství. Jednalo se o týdenní umělecký workshop, jehož výstupem byla veřejná vernisáž uměleckých děl pro širokou veřejnost. Cílem bylo zvýšit povědomí místních lidí o historii a identitě místa, ve kterém žijí. Přiblížit místním lidem krajinu s přetrženými kořeny. Cílovou skupinou byli místní obyvatelé, kterým byl vytvořen prostor pro setkávání, sdílení a navazování nových vztahů díky společnému zážitku. Jako prostředek k dosažení vytyčených cílů byl použit land art, jakožto cesta, jak promlouvat k místním lidem o krajině a jak postupně obnovovat ztracený vztah k ní.

Místo

Projekt probíhal v srdci bývalého regionu Hřebečsko – v zaniklé osadě Královec u Lanškrouna. Ještě v roce 1920 v ní žilo 102 lidí a stálo zde 23 domů. Po odsunu německých obyvatel se do Královce přestěhovalo pět rodin, které ale postupně opět místo opustily. Důvodem byla především špatná dostupnost. Domy začaly chátrat, a tak zastupitelé Opatova využili projíždějící ruské tanky k demolici celé vesnice. Posledním reliktem zaniklé obce byla kaple, kterou postupně pohlcoval les. V roce 2007 se zastupitelstvo Opatova rozhodlo chátrající kapli zbořit. Je smutné, že i v novém tisíciletí může dojít k takovému činu. Na některých místech se kaple opravují, na jiných místech se kaple bourají. Je to obraz krajiny s přetrženými kořeny? Odsunem německých obyvatel došlo ke ztrátě kulturní identity i identity krajiny.

Tvorba

Na uměleckém workshopu se sešlo třináct účastníků různého zaměření – studenti konceptuálního umění, krajinářští architekti, pedagogové, fotograf, muzikantka, architektka a geograf. Samotné tvorbě děl předcházelo několik kroků. První večer proběhlo seznámení s historií a různorodými přístupy umělecké tvorby v krajině. Interaktivní přednášku vedla lektorka Zdeňka Morávková. Druhý den workshopu byl prostor především pro prozkoumávání terénu. Přímou na místě zaniklé obce také proběhla přednáška místní novinářky Kateřiny Kokešové o historii Hřebečska a sudetské krajiny. Na historických mapách a mapách pozemkového katastru s naznačenými parcelami zbořených domů účastníci podrobně prozkoumávali terén, nacházeli pozůstatky zdí, sklepů a sadů. Žádný spěch – celodenní rozjímání v prostoru. Místo je tak specifické, že v člověku vyvolává

hodně silné emoce a ty se účastníci pokoušeli definovat. Všichni se snažili odpovědět na otázku: Jak se toto místo dotýká mého současného života? Koncept díla měl totiž vycházet z nich samých, z jejich vnitřní zkušenosti. Studentka konceptuálního umění Lucie Fryčová dodává: „*Díky zařazení přednášky Kateřiny hned na začátek kurzu měli všichni účastníci možnost ponořit se hlouběji do tematiky Sudet, vystěhovávání, opuštění domova a tím se hned na začátku podařilo dobře vytyčit téma a jít do hloubky. Přestože následující program už nebyl příliš strukturován a účastníci nedostávali intelektuální stimul, jaksí automaticky se začali „nořit do sebe“ a začali se osobně konfrontovat s královeckou historií. Díla, která začala vznikat, tedy neměla příliš uměleckých ambic, ale spíše ambice historicko-spoločenské, sociální či autoterapeutické.*“

Celkově vzniklo okolo dvaceti děl pomíjivého charakteru vycházejících z jedinečností jednotlivých míst. Jediným trvalým dílem vzniklým v rámci setkání byla třeshňová stéla – zvonička připomínající zvuk pasoucích se ovcí na pastvinách Královce. Zvuk, stejně jako vůně, je silným nositelem paměti a představivosti. Stéla bude sloužit také pro potěchu poutníků, kteří Královcem procházejí a zhora nic netuší o prazvláštní historii tohoto místa. Díky různorodosti skupiny se podařilo vytvořit velké množství děl odlišných ve způsobu pojetí – vznikla díla hravá i vážná, procesuální i trvalá, romanticky jemná i politická.

Vernisáž

Samotná vernisáž byla vyvrcholením celého týdenního tvůrčího setkání. Konala se přímo pod širým nebem v srdci zaniklé osady Královec. Vernisáže se zúčastnilo přes osmdesát lidí, což bylo velké překvapení, jelikož dostat se na toto místo je vcelku komplikované. Mezi účastníky byli především lidé z okolních obcí a pozvaní přátelé. Důležití však byli především pamětníci, kteří ještě pamatovali Královec jako fungující vesnici a svými postřehy zhmotňovali příběhy, které se zde odehrály. Díky vernisáži se podařilo všem příchozím zprostředkovat neobvyklý zážitek – setkali se lidé, kteří žijí na stejném místě, ale vzájemně se neznají. Vznikl prostor pro vytvoření a navázání nových sousedských vztahů. Na místě, kde se usychající jabloně nakláněly pod tíhou stáří a švestky plodily ne pro lidi, ale pro divou zvěř, byl prostřen bílý stůl. Vstupenkou na vernisáž bylo přinést něco dobrého na společný raut, a díky štedrosti příchozích se tak stůl brzy prohýbal pod tíhou místních

Bc. Hana Syrová

studentka oboru Zahradní a krajinářská architektura na ZF MENDELU v Lednici. Ráda hledá staré sady, které nemají nikoho, kdo by z nich měl radost. Ráda ochutnává dary, které krajina lidem dává. Ráda tvoří v krajině pro potěchu duše i kolemjdoucích.

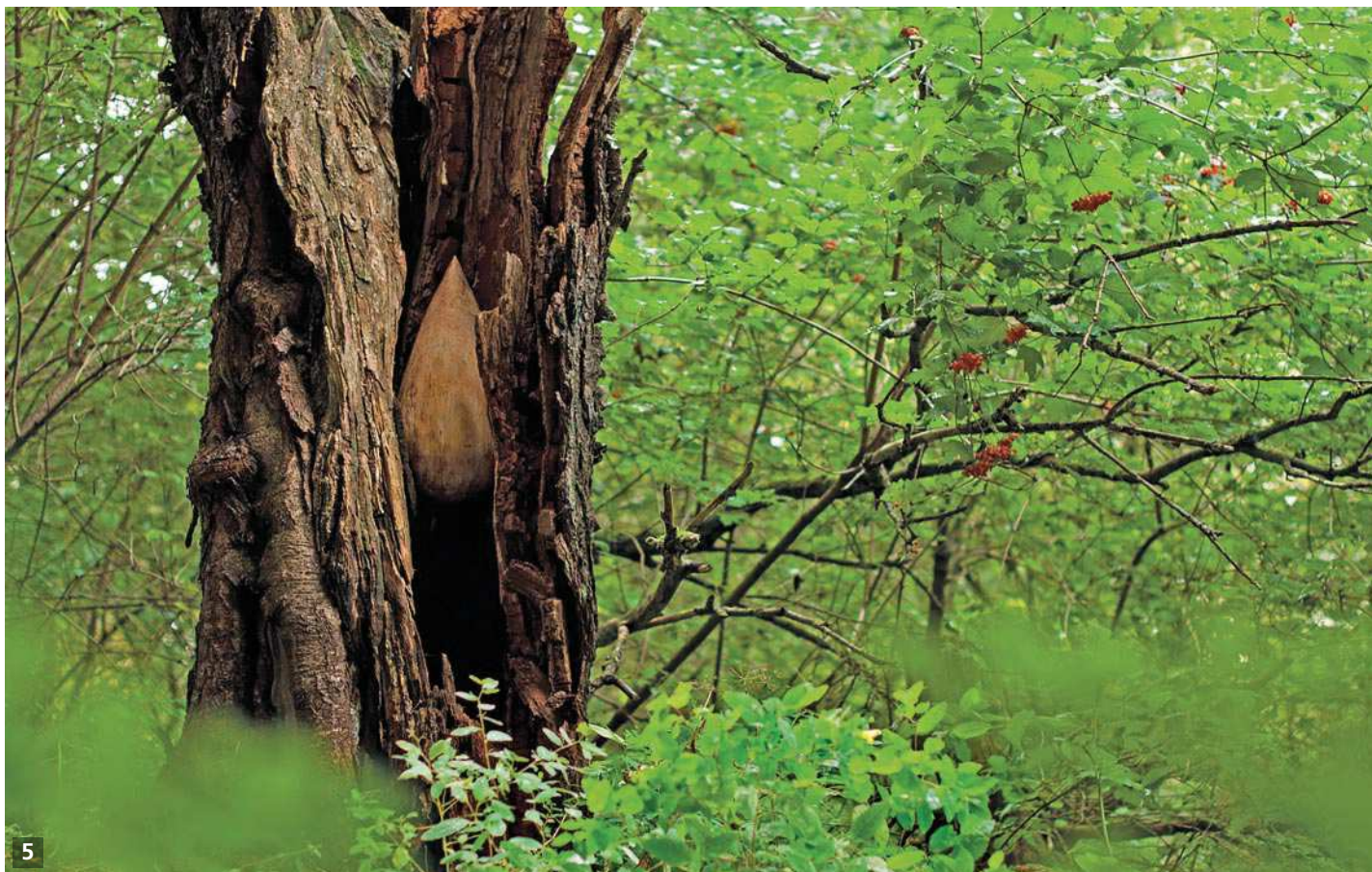
Ing. Daniel Matějka

absolvent oboru Zahradní a krajinářská architektura na ZF MENDELU. V současnosti výzkumný pracovník na Ústavu plánování krajiny ZF v Lednici a samostatný projektant. Ve volném čase věší houpačky, obdivuje staré továrny a sbírá rezavé šrouby.

Autoři jsou členy sdružení naOkraji, z.s., www.naokraji.cz

dobrot. Nechyběla ani povídla z místních švestek, která účastníci očesali a zavařili – stejně jak před sedmdesáti lety původní obyvatelé. Umělecká lektorka Zdeňka Morávková při proslovu na vernisáži shrnula: „Nesnažili jsme se na místě být umělci, ale spíše lidmi. Pokoušeli jsme se být sami sebou, být i ve skupině – společenství, být na tomto místě, být při něm, být s ním. Cílem nebylo tvořit velké objekty, sochy. Nechtěli jsme využít krajinu jako zajímavou kulisu pro naše umělecké vyjádření. Snahou bylo s místem skutečně žít, prožít ho, poznat ho a nechat ho promlouvat.“

Byla to radost, pozorovat tepající život na místě s tak pohnutou historií. Sedmdesát let se v tomto místě nikdo neradoval. A nyní se zpívalo, jedlo, pilo, povídalo a sdílelo. Byl tak oslaven život, který zde přetrvál.

Zapojení veřejnosti

Jedním z důležitých posláních celého projektu bylo zvýšit povědomí o zaniklém sudetském regionu Hřebečsko a poukázat na problematiku ztráty kulturní paměti krajin. Během týdenního workshopu proběhla přednáška pro širokou veřejnost, která se týkala sudetské krajiny. Přednášející byla Mgr. Tereza Vávrová z občanského sdružení ANTIKOMLEX, zabývající se osvětou sudetské problematiky. V rámci vernisáže vystoupila místní novinářka Kateřina Kokešová, která přednášela o historii Hřebečska o otevřela problém sudetské krajiny mezi lidmi, kterých se to osobně týká. V místě zaniklé kaple promluvil evangelický farář Jakub Keller o tématech, která jsou neměnná. Do projektu byly zapojeny i mentálně postižené ženy z Domova u studánky. Kresbami na téma „krajina domova“ reflektovaly především skutečnost, že svým pobytem v léčebně často o svůj domov přišly a nový hledají. Další zapoje-

nou skupinou byly děti z mateřské školky. Díky nápaditosti učitelek mohly děti vytvářet hned několik děl týkajících se Královce. V lesní galerii tak mimo jiné visely bájně portréty bývalých obyvatel.

Výstava

Závěrečnou vernisáží projekt neskončil. Byla vytvořena putovní výstava, která zachycuje a zprostředkovává vzniklá díla. Cílem výstavy je šíření myšlenek sdružení naOkraji mezi širokou veřejností. Výstava se skládá jak z děl vzniklých na Hřebečsku, tak i z projektu 100 houpaček pro krajinu či volné tvorby skupiny naOkraji. Vernisáž výstavy proběhla v atriu Fakulty sociálních studií v Brně, dále bude putovat do Olomouce a dalších měst.

Závěr

Umění v krajině může pomoci mluvit s lidmi o problémech, které se v území nacházejí, někdy i po dlouhou dobu schované pod pokličkou. Sice neřeší problémy přímo, ale poukazuje na ně, informuje o nich, vytváří otázku a hledá odpovědi, vzbuzuje pozornost a vytváří prostor pro dialog. Tento multidisciplinární projekt umožnil vyzdvihnout skrytý potenciál místa. Celý projekt byl založen na propojování lidí různých oborů a sociálních skupin, které měly nezastupitelný význam. Krajináři zpracovali a interpretovali kvalitní krajinářské analýzy zaměřující se především na analýzu historických map a zanikajících historických struktur. Umělci dohlédli na samotnou tvorbu konceptu a provedení uměleckých děl. Cílové skupině – místním obyvatelům – potom byly zprostředkovány přednášky, články a samotná vernisáž uměleckých děl. O krajině se tak jenom nemluvalo, v krajině se i žilo. ■

NEBÝT ORIGINALNÍ

*jsou cesty
které je třeba vyšlapávat
stále dokola
aby nezarostly
aby nezanikly*

Autor: Zdeňka Morávková

7

8

1 Sobota. Dnes či před sto lety. Stále též vůně, barvy, zvuky, jiní lidé. Autorky Adéla Jungová a Martina Matášková

2 Kdo tvoří dějiny? Ne(obnova) pomníku? Autorka Zdeňka Morávková

3 Raut v sadu

4 Komnata. Najít klíč, otevřít dveře. Autorka Pavla Kratochvílová

5 Rovnováha. Kapka vody dává život. Kapka vody je součástí procesu rozkladu a pomáhá život rozložit, přeměnit. Kapka je srdcem, kapka je tepem. Autoři Zdeňka Morávková a Petr Syrový

6 Kaple. Vyčištění k očistění. Rozjímání v srdci zaniklé kaple

7 Lokalizace Hřebečska v rámci Sudet

8 Hranice Hřebečského regionu v roce 1936 s vyznačením významných měst a obce Královec